

ТРУДОВЕ ПРАВО

УДК 349.2

О. В. Брильова

аспірантка

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
кафедра цивільно-правових дисциплін
Французький бульвар, 24/26, Одеса, 65058, Україна.

ОСНОВНІ ФУНКЦІЇ ОРГАНІЗАЦІЙ РОБОТОДАВЦІВ, ЇХ ОБ'ЄДНАНЬ

У статті визначаються основні функції організації роботодавців, їх об'єднань. Досліджується зміст представницької та захисної функцій організації роботодавців, їх об'єднань. Вносяться пропозиції щодо законодавчого закріплення функцій організацій роботодавців, їх об'єднань у проекті Трудового кодексу України.

Ключові слова: організації роботодавців, об'єднання організацій роботодавців, функції організації роботодавців, їх об'єднань.

Постановка проблеми. Організації роботодавців створюються на принципах добровільності та демократизму окремими роботодавцями внаслідок здійснення роботодавцями одного з найважливіших колективних трудових прав — права на свободу об'єднання, реалізації якого Міжнародна організація праці приділяє особливу увагу.

У преамбулі Статуту МОП проголошено у числі засобів, здатних покращити умови праці і забезпечити мир, визнання принципу свободи об'єднання, а Філадельфійською декларацією знову проголошено, що свобода слова і свобода об'єднання є необхідними умовами постійного прогресу. Декларацією МОП від 18 червня 1998 року свободу об'єднання визнано одним з основоположних принципів і прав у сфері праці.

У конвенціях і рекомендаціях МОП право на свободу об'єднання рівною мірою встановлюється як для працівників, так і для роботодавців. У цих актах містяться основні принципи реалізації права на свободу об'єднання. Узагальнюючи ті елементи правового статусу організацій роботодавців, які відображені у документах МОП, можна дійти висновку, що організації роботодавців утворюються з метою представництва та захисту інтересів роботодавців, участі у колективно-договірному регулюванні. Вони незалежні від держави і від організацій працівників, володіють правом на самоврядування, можуть об'єднуватися у федерації та конфедерації та набувати прав юридичної особи.

У національній юридичній практиці об'єднання роботодавців як сторона соціального партнерства були визнані з початку 90-х років ХХ ст.

Законодавчо оформленим їхній статус був тільки Законом України «Про організації роботодавців» від 24 травня 2001 року. Із набуттям чинності Закону України «Про організації роботодавців, їх об'єднання, права і гарантії їх діяльності» від 22 червня 2012 року зазначений вище Закон втратив чинність. Новий Закон спрямований на підвищення ролі організацій роботодавців, їх об'єднань у формуванні та реалізації державної соціальної та економічної політики, регулюванні трудових, соціальних, економічних відносин, участі у соціальному діалозі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Правовий статус організацій роботодавців, їх об'єднань досліджується у роботах вітчизняних вчених: Н. Б. Болотіної [1], Г. І. Чанишевої [2, 8], М. В. Сорочишина [3]. Водночас проблематика основних функцій організацій роботодавців, їх об'єднань ще не була предметом спеціального дослідження у науці трудового права України.

Постановка завдання. Метою даної статті є визначення змісту основних функцій організацій роботодавців, їх об'єднань за чинним законодавством України і внесення пропозицій щодо їх закріплення у проекті Трудового кодексу України.

Виклад основних положень. Відповідно до ст. 5 Закону України «Про організації роботодавців, їх об'єднання, права і гарантії їх діяльності» (далі — закон) організації роботодавців, їх об'єднання створюються і діють з метою представництва та захисту прав та законних інтересів роботодавців у економічній, соціальній, трудовій та інших сферах, у тому числі в їх відносинах з іншими сторонами соціального діалогу.

Із змісту зазначеної статті випливає, що основними функціями організації роботодавців, їх об'єднань слід вважати представницьку і захисну функції. Зазначені основні функції доцільно доповнити наступними функціями: контролю за виконанням колективних угод; інформаційною, освітньою й консультативною.

Що стосується змісту двох основних функцій — представницької та захисної, то аналіз положень Закону України «Про організації роботодавців, їх об'єднання, права і гарантії їх діяльності» дозволяє дійти висновку про те, що такий поділ є досить умовним, оскільки при здійсненні передбачених Законом повноважень організації роботодавців, їх об'єднання фактично реалізують одночасно зазначені вище функції. Наприклад, відповідно до ст. 19 Закону, організації роботодавців, їх об'єднання відповідно до законодавства беруть участь у веденні переговорів з укладення колективних договорів і угод та у межах своїх повноважень укладають колективні договори і угоди, здійснюють контроль та забезпечують їх виконання. При цьому організації роботодавців, їх об'єднання одночасно здійснюють три функції: представницьку, захисну і контрольну.

Організації роботодавців, їх об'єднання беруть участь у соціальному діалозі, роботі органів соціального діалогу в порядку і на умовах, визначених законодавством, угодами на національному, галузевому і територіальному рівнях.

9 листопада 2010 року було підписано Генеральну угоду про регулювання основних принципів і норм реалізації соціально-економічної політики

і трудових відносин в Україні на 2010–2012 роки [4]. Генеральну угоду укладено між Стороною власників в особі Кабінету Міністрів України та Спільного представницького органу сторони роботодавців на національному рівні, з однієї сторони, та Стороною профспілок в особі Спільного представницького органу всеукраїнських профспілок та профспілкових об'єднань для ведення колективних переговорів та соціального діалогу на національному рівні, з другої сторони. Перелік суб'єктів Сторони власників Генеральної угоди на 2010–2012 роки міститься у Додатку 1 до Угоди. Йдеться про Перелік всеукраїнських організацій та об'єднань роботодавців, які відповідно до Угоди про утворення Єдиного представницького органу сторони роботодавців для ведення колективних переговорів і укладення угод від 15 жовтня 2009 р. делегують відповідні повноваження Спільному представницькому органу сторони роботодавців на національному рівні, а також Перелік бізнес-асоціацій/організацій, які є партнерами та/або асоційованими членами відповідних об'єднань, що входять до складу Спільного представницького органу сторони роботодавців на національному рівні. У першому Переліку — Федерація роботодавців України, Всеукраїнська асоціація роботодавців, Всеукраїнське об'єднання організацій роботодавців «Конфедерація роботодавців України» та ін. У другому Переліку — Український союз промисловців і підприємців, Всеукраїнська громадська організація «Українська ліга молодих підприємців», Спілка підприємців малих, середніх і приватизованих підприємств України та ін.

Згідно із ст. 24 Закону організації роботодавців, їх об'єднання беруть участь у вирішенні колективних трудових спорів (конфліктів), реалізуючи при цьому одночасно і представницьку, і захисну функції.

Представники організацій роботодавців, їх об'єднань включаються до складу та беруть участь у роботі примирних комісій, трудових арбітражів та інших органів, які розглядають колективні трудові спори (конфлікти).

За чинним законодавством організації роботодавців та їх об'єднання повинні представляти і захищати права та інтереси роботодавців у взаємовідносинах з профспілками, їх об'єднаннями, органами державної влади і органами місцевого самоврядування, іншими об'єднаннями громадян на усіх рівнях соціального діалогу (крім локального) — на національному, галузевому, територіальному.

Згідно із частиною першою ст. 9 Закону для ведення соціального діалогу на національному і територіальному рівнях з рівного числа представників сторін соціального діалогу відповідного рівня у порядку, визначеному статтями 11 та 17 цього Закону, утворюється Національна тристороння соціально-економічна рада та територіальні тристоронні соціально-економічні ради.

За ініціативою сторін можуть утворюватися галузеві (міжгалузеві) тристоронні або двосторонні соціально-економічні ради та інші тристоронні органи соціального діалогу (комітети, комісії тощо).

Тристоронні або двосторонні органи соціального діалогу утворюються за спільним рішенням сторін відповідного рівня за ініціативою будь-якої сторони соціального діалогу відповідного рівня.

Після прийняття сторонами рішення про утворення тристороннього або двостороннього органу соціального діалогу та його кількісний склад кожна сторона соціального діалогу самостійно призначає (делегує) для участі в його роботі своїх повноважних представників.

Профспілкова сторона та сторона роботодавців, суб'єкти яких підтвердили свою репрезентативність, самостійно визначають порядок обрання (делегування) представників профспілок та їх об'єднань і організацій роботодавців та їх об'єднань до органів соціального діалогу на зібранні повноважних представників організацій та їх об'єднань, що мають право участі в соціальному діалозі відповідного рівня.

Згідно із ст. 11 Закону України «Про соціальний діалог в Україні» Національна тристороння соціально-економічна рада — постійно діючий орган, що утворюється Президентом України для ведення соціального діалогу.

Національна рада складається з рівної кількості повноважних представників сторін соціального діалогу національного рівня і об'єднує 60 членів, які здійснюють свої повноваження на громадських засадах: 20 членів профспілкової сторони, які делегуються репрезентативними об'єднаннями профспілок, які мають статус всеукраїнських; 20 членів сторони роботодавців, які делегуються репрезентативними об'єднаннями організацій роботодавців, які мають статус всеукраїнських; 20 членів органів виконавчої влади, які призначаються Кабінетом Міністрів України.

Організації роботодавців відповідно до Закону України «Про соціальний діалог в Україні» входять до складу галузевої (міжгалузевої) тристоронньої або двосторонньої соціально-економічної ради. Рішення про утворення галузевої (міжгалузевої) ради та кількість її членів приймається сторонами соціального діалогу.

Галузева (міжгалузева) рада об'єднує представників сторін соціального діалогу в рівній кількості. Персональний склад галузевої (міжгалузевої) ради визначає кожна сторона самостійно. Строк повноважень членів ради становить шість років.

Законом України «Про соціальний діалог в Україні» передбачено також можливість створення територіальної тристоронньої соціально-економічної ради. Рішення про утворення територіальної ради та кількість її членів приймається сторонами соціального діалогу відповідного рівня та затверджується розпорядженням відповідно Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій.

Територіальна рада об'єднує представників сторін соціального діалогу в рівній кількості. Персональний склад територіальної ради визначає кожна сторона самостійно. Строк повноважень членів ради становить шість років.

Організації роботодавців, їх об'єднання мають право на паритетних засадах брати участь в управлінні фондами соціального страхування. Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» від 23 вересня 1999 року [5] передбачена структура, функції Фонду соціального страхування від нещасних

випадків на виробництві та професійних захворювань. Фонд соціального страхування — некомерційна самоврядна організація, що діє на підставі статуту, який затверджується її правлінням. Управлятимуть Фондом правління і його виконавча дирекція. До складу правління включаються представники держави, застрахованих працівників і роботодавців — по 15 осіб від трьох представницьких сторін. Представників держави призначає Кабінет Міністрів, а представники працівників і роботодавців делегуються чи обираються об'єднаннями профспілок та роботодавців, які мають статус всеукраїнських.

Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» від 2 березня 2000 року [6] передбачено, що управління Фондом загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття здійснюється на паритетній основі державою, представниками застрахованих осіб та роботодавців (ст. 10). До складу правління Фонду входять по 15 представників від держави, застрахованих осіб та роботодавців. Представниками держави є представники від центральних органів виконавчої влади, які призначаються Кабінетом Міністрів України. Представники застрахованих осіб та роботодавців делегуються профспілками, їх об'єднаннями та об'єднаннями роботодавців. У ст. 1 Закону представниками роботодавців визнаються об'єднання та спілки роботодавців чи інші уповноважені роботодавцями органи (представники).

Законом України «Про організації роботодавців, їх об'єднання, права і гарантії їх діяльності» передбачені повноваження організацій роботодавців, їх об'єднань щодо представництва та захисту інтересів своїх членів під час здійснення державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності. Відповідно до частини 1 ст. 21 Закону організації роботодавців, їх об'єднання мають право представляти та захищати інтереси своїх членів під час здійснення відповідними контролюючими органами заходів із державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності.

За запрошенням роботодавця організації роботодавців, їх об'єднання визначають уповноваженого представника, який бере участь у процесі здійснення державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності.

Уповноважений представник має право робити заяви та повідомлення щодо дій відповідних контролюючих органів, вчинених ними під час здійснення державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності, обов'язкові для розгляду відповідними контролюючими органами.

Законом України «Про організації роботодавців, їх об'єднання, права і гарантії їх діяльності» врегульовані відносини організацій роботодавців, їх об'єднань з органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, професійними спілками, іншими громадськими об'єднаннями, підприємствами, установами, організаціями.

Організації роботодавців, їх об'єднання, спільні представницькі органи сторони роботодавців співпрацюють з Кабінетом Міністрів України, іншими центральними органами виконавчої влади, державними колегіальними органами, місцевими державними адміністраціями, органами влади Автономної Республіки Крим та органами місцевого самоврядування.

За пропозицією Кабінету Міністрів України у засіданні Кабінету Міністрів України під час розгляду питань, що стосуються формування та реалізації державної соціальної та економічної політики, регулювання трудових, соціальних, економічних відносин, бере участь уповноважений представник спільного представницького органу сторони роботодавців національного рівня.

Організації роботодавців та їх об'єднання визнають профспілки, їх організації, об'єднання повноважними представниками працівників і захисниками їх трудових, соціально-економічних прав та інтересів, сприяють їх діяльності.

Організації роботодавців, їх об'єднання взаємодіють з профспілками, їх об'єднаннями на принципах соціального діалогу. Спори (конфлікти), які виникають між ними, вирішуються в порядку, передбаченому законом.

Організаціям роботодавців та їх об'єднанням забороняється втручатися у діяльність професійних спілок, їх об'єднань, перешкоджати у будь-якій формі та будь-якими засобами працівникам об'єднуватися у професійні спілки, їх об'єднання.

Організації роботодавців, їх об'єднання співпрацюють з організаціями, що представляють інтереси підприємців та інших суб'єктів господарювання, їх об'єднаннями. Організації роботодавців, їх об'єднання можуть брати на себе зобов'язання представляти та захищати права та законні інтереси підприємців та інших суб'єктів господарювання на всіх рівнях ведення соціального діалогу.

Взаємовідносини організацій роботодавців, їх об'єднань та організацій, що представляють інтереси підприємців та інших суб'єктів господарювання, їх об'єднань, можуть регулюватися окремими угодами.

Організації роботодавців, їх об'єднання беруть участь у соціальному діалозі, роботі органів соціального діалогу в порядку і на умовах, визначених законодавством, угодою на національному, галузевому і територіальному рівнях. При цьому представляти і захищати права та законні інтереси роботодавців вправі лише ті організації роботодавців, їх об'єднання, які відповідають критеріям репрезентативності, визначеним Законом України «Про соціальний діалог в Україні».

Законом України «Про соціальний діалог в Україні» передбачається визначення критеріїв репрезентативності на рівнях соціального діалогу. Відповідно до ст. 6 Закону на національному рівні для участі у колективних переговорах з укладення генеральної угоди, для делегування представників до Національної тристоронньої соціально-економічної ради, до органів управління фондами загальнообов'язкового державного соціального страхування та інших тристоронніх органів соціального діалогу, участі у міжнародних заходах репрезентативними є об'єднання профспілок та об'єднання організацій роботодавців, які:

- легалізовані (зареєстровані) відповідно до закону;
- є всеукраїнськими об'єднаннями профспілок, що налічують не менш як сто п'ятдесят тисяч членів;

– є всеукраїнськими об'єднаннями організацій роботодавців, на підприємствах яких працюють не менш як двісті тисяч працівників;

– мають у своєму складі профспілки, їх організації та об'єднання організацій роботодавців у більшості адміністративно-територіальних одиниць України, визначених ч. 2 ст. 133 Конституції України, а також не менш як три всеукраїнські профспілки та не менш як три всеукраїнські об'єднання організацій роботодавців.

На галузевому рівні для участі у колективних переговорах з укладення галузевих (міжгалузевих) угод та для делегування представників до органів соціального діалогу на відповідному рівні репрезентативними є професійні спілки та їх об'єднання, організації роботодавців та їх об'єднання, які:

– легалізовані (zareєстровані) відповідно до закону;

– є всеукраїнськими профспілками, членами яких є не менш як три відсотки працівників, зайнятих у відповідній галузі;

– всеукраїнськими об'єднаннями організацій роботодавців, створеними за галузевою ознакою, на підприємствах членів яких працюють не менш як п'ять відсотків працівників, зайнятих у відповідному виді (видах) економічної діяльності.

На територіальному рівні для участі у колективних переговорах з укладення територіальних угод та для делегування представників до органів соціального діалогу репрезентативними є професійні спілки та їх об'єднання і організації роботодавців та їх об'єднання, які:

– легалізовані (zareєстровані) відповідно до закону;

– є обласними, місцевими профспілками, їх організаціями та об'єднаннями, створеними за територіальною ознакою, членами яких є не менш двох відсотків зайнятого населення у відповідній адміністративно-територіальній одиниці;

– є організаціями роботодавців, їх об'єднаннями, що діють на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці, на підприємствах членів яких працюють не менш п'яти відсотків зайнятого населення у відповідній адміністративно-територіальній одиниці.

Організації роботодавців, їх об'єднання, що не відповідають критеріям репрезентативності, визначеним законом, за рішенням своїх виборних органів можуть надавати в установленому порядку повноваження з представництва своїх інтересів репрезентативним організаціям роботодавців або репрезентативним об'єднанням організацій роботодавців, що діють на відповідному рівні.

Оцінка відповідності критеріям репрезентативності профспілок та їх об'єднань, організацій роботодавців та їх об'єднань відповідно до ст. 7 Закону України «Про соціальний діалог в Україні» проводиться:

– на національному та галузевому рівнях — Національною службою посередництва і примирення;

– на територіальному рівні — відповідними відділеннями Національної служби посередництва і примирення.

Підтвердження репрезентативності суб'єктів сторони профспілок та сторони роботодавців здійснюється відповідно Національною службою

посередництва і примирення та і відділеннями один раз на п'ять років. Профспілки, їх організації та об'єднання, організації роботодавців та їх об'єднання, у тому числі новоутворені, мають право звертатися до Національної служби посередництва і примирення та відповідних її відділень для оцінки відповідності критеріям репрезентативності за наявності для цього фактичних підстав, але не частіше одного разу на рік.

Наказом Національної служби посередництва і примирення 21 липня 2011 року був затверджений Порядок оцінки відповідності критеріям репрезентативності та підтвердження репрезентативності суб'єктів сторін профспілок та організацій роботодавців [7], яким визначено процедуру проведення оцінки відповідності критеріям репрезентативності та підтвердження репрезентативності профспілок, їх організацій та об'єднань, організацій роботодавців та їх об'єднань на національному, галузевому та територіальному рівнях.

У новому Трудовому кодексі України також необхідно закріпити правовий статус організацій роботодавців та їх об'єднань як суб'єктів трудових відносин. Відповідно до частини другої ст. 19 «Сторони та суб'єкти трудових відносин» Глави 3 «Суб'єкти трудових відносин» Книги першої «Загальні положення» організації роботодавців та їх об'єднання названі серед суб'єктів, які можуть брати участь у трудових відносинах.

До речі, у Трудовому кодексі Російської Федерації є окрема глава «Представництво інтересів працівників та роботодавців», яка містить дві статті — «Представництво інтересів роботодавців» та «Об'єднання роботодавців».

Висновки. У проекті ТК України відсутні спеціальні норми, що закріплюють статус організацій роботодавців, їх об'єднань. Передбачається, що Закон України «Про організації роботодавців, їх об'єднання, права і гарантії їх діяльності» збереже свою чинність після набрання чинності новим Трудовим кодексом України. Про організації роботодавців та їх об'єднання йдеться тільки у Книзі 6 «Коллективні трудові відносини» як суб'єктів сторони роботодавців на різних рівнях соціального діалогу (крім локального). Видається доцільним доповнити Главу 3 «Суб'єкти трудових відносин» Книги першої «Загальні положення» окремою статтею «Організації роботодавців, їх об'єднання як суб'єкти трудових відносин» наступного змісту:

«1. Організація роботодавців — неприбуткова громадська організація, яка об'єднує роботодавців.

2. Об'єднання організацій роботодавців — неприбуткова громадська організація, яка об'єднує організації роботодавців, їх об'єднання.

3. Організації роботодавців, їх об'єднання створюються і діють з метою представництва та захисту прав та законних інтересів роботодавців у економічній, соціальній, трудовій та інших сферах, у тому числі в їх відносинах з іншими сторонами соціального діалогу.

4. Правові, економічні та організаційні засади створення і діяльності організацій роботодавців, їх об'єднань, особливості правового регулювання та гарантії їх діяльності, а також основні засади їх взаємодії з органами

державної влади та органами місцевого самоврядування, професійними спілками та їх об'єднаннями, іншими громадськими об'єднаннями, підприємствами, установами та організаціями визначаються законом».

Список літератури

1. Болотіна Н. Б. Трудове право України : підручник / Н. Б. Болотіна. — 5-те вид., перероб. і доп. — К. : Знання, 2008. — С. 756–784.
2. Чанишева Г. І. Колективні відносини у сфері праці: теоретико-правовий аспект / Г. І. Чанишева. — О. : Юрид. літ-ра, 2001. — С. 126–147.
3. Сорочишин М. В. Правові аспекти соціального діалогу у сфері праці : монографія / М. В. Сорочишин. — Одеса : Юридична література, 2014. — 208 с.
4. Генеральна угода про регулювання основних принципів і норм реалізації соціально-економічної політики і трудових відносин в Україні на 2010–2012 роки // Урядовий кур'єр. від 24 листопада 2010 року.
5. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності: Закон України від 23 вересня 1999 року // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 1999. — № 46–47. — Ст. 403.
6. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття: Закон України від 2 березня 2000 року // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2000. — № 22. — Ст. 171.
7. Порядок оцінки відповідності критеріям репрезентативності та підтвердження репрезентативності суб'єктів сторін профспілок і організацій роботодавців: Затв. наказом Національної служби посередництва і примирення 21.07.2011 № 73 // Бюлетень Національної служби посередництва і примирення. — 2011. — № 7–8. — С. 28.
8. Чанишева Г. І. Правові засади створення і діяльності організацій роботодавців, їх об'єднань / Г. І. Чанишева // Актуальні проблеми політики: збірник наукових праць. Спеціальний випуск. — Одеса : Фенікс, 2012. — С. 61–69.

О. В. Брилёва

Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова,
кафедра гражданско-правовых дисциплин
Французский бульвар, 24/26, Одесса, 65058, Украина

ОСНОВНЫЕ ФУНКЦИИ ОРГАНИЗАЦИЙ РАБОТОДАТЕЛЕЙ, ИХ ОБЪЕДИНЕНИЙ

Резюме

В статье определяются основные функции организаций работодателей, их объединений. Исследуется содержание представительской и защитной функции организаций работодателей, их объединений. Вносятся предложения относительно законодательного закрепления функций организаций работодателей, их объединений в проекте Трудового кодекса Украины.

Ключевые слова: организации работодателей, объединения организаций работодателей, функции организаций работодателей, их объединений.

O. V. Brylova

Odessa I. I. Mechnikov National University,
The Department of Civil Law Disciplines
Frantsuzskiy Boulevard, 24/26, Odessa, 65058, Ukraine

THE BASIC FUNCTIONS OF EMPLOYERS' ORGANIZATIONS AND THEIR ASSOCIATIONS

Summary

The paper defines the basic functions of employers' organizations and their associations. It investigates the content of representative and protective function of employers' organizations and their associations. Makes proposals concerning legislative consolidation of functions of employers' organizations and their associations in the draft of Labour Code of Ukraine.

Key words: employers' organization, association of employers' organizations, functions of employers' organizations and their associations.